

מוזסויל

Autoras:

- Guelbert de Rosenthal, Eva Beatriz.
- González de Trumper, Nylda Inés.
- Kuperstein de Gerson, Goldina.
- Aguirre, Graciela Virginia.

. מתרגם: שרה קניג

מקורות וסיבות- העלייה הראשונה היהודית המאורגנת.

המגזין "סנקור" (Sancor) ב1956, רשם עדות הניתנת על ידי מר פליפה שילמן (Felipe Shilman) שהיה בן 84 שנה. הוא היה עד למאורעות בהתחלת העלייה היהודית בארגנטינה. מר שילמן מספר על הסיבות לעלייה היהודית בארגנטינה.

למה החליטו לבוא לאדמות אלו? הסיבה לעלייה שלהם היתה: הרדיפות של הצאר, ההטרדות, הגירושים, ההתקפות, התנפלויות וטבח בקהילה היהודית שחיה בתחום המושב המאושר להם.

ב-1827 : צו הצאר ניקולס הראשון- " חוק הקנטון ", הילדים היהודים בני גיל צעיר , גוייסו בכוח לצבא הרוסי למשך 25 שנה. הם היו רחוקים מבתיהם ובמקום זה היו מאבדים את זהותם.

הצאר אלכסנדר הראשון (1857) ביטל את החוק . מאוחר יותר שוב הגבירו את הפוליטיקה האנטישמית ברוסיה, לאחר רציחתו של הצאר אלכסנדר השני (13 במרץ 1881) ועלייתו של אלכסנדר השלישי.

ב1881 ו- 1884 , הפוגרומים (התקפות המאורגנות על ידי המשטרה או הממשלה) פרצו ב- 215 מקומות שונים ואלה התרחבו לכל דרום רוסיה.

ב- 1882 הוציאו חוקים המגבילים את היהודים לעבוד את אדמתם, ואז התחיל תהליך הצמצום הרשמי של הזכויות.

ב- 1887 הופעל "Numeros Clausus"- חוק שהגביל את מספר התלמידים היהודים באוניברסיטה. כמו כן איסור לחיות בשטח שלפחות מ- 50 ק"מ בגבול- דבר שגרם להקטנת שטח המגורים של היהודים)

אדמת פולין שסופחה על ידי רוסיה במאה ה-17 ושהיתה מיושבת על ידי יהודים). האיסור גרם לפגיעה ביישובים רבים, ולפיזורם של יהודים בפנים הארץ או מחוצה לה.

בהתחלת המאה ה-20, היה פחד גדול כי היו מגייסים צעירים יהודים למשך זמן ארוך מאוד וזה הביא לכך שההורים הצטרפו להגרר למקומות אחרים.

מקורות וסיבות.

ב-1876, ארגנטינה פתחה את דלתותיה, לפי הצו החוקתי של הגירה והתיישבות מס' 817.

במשך נשיאותו של ממשלת הנשיא ניקולס אבשינדה (Nicolas Avellaneda) הוכרז חוק זה. (חוק שהחל לרקום עור וגידים על ידי האספה המכוננת של 1853).

ביחד עם חוק זה מינה חוליו רוקה (Julio Roca) את חוסה מריה בוסטוס (José M. Bustos) בתור איש השרות, כדי לקדם את הגירת היהודים הרוסים לשפך הנהר "ריו דה לה פלטה" (RIO DE LA PLATA) ב-1881.

נחזור למר שילמן: יודעים שנולד בקמנץ-פודוליה (היום אוקראינה), משם ברח בגיל 17 ביחד עם ההורים ושלושה אחים כדי להפליג ב-1889 מנמל ברמן (Bremen) אשר בגרמניה, באוניית משא גרמני " WESER " ביחד עם 136 משפחות בערך, שהם 824 נפשות.

התיישבות: גלגולים, שינויים, הרפתקה, התאמה-קבוצות הגירה.

ב-14 באוגוסט 1889, אחרי סבל בל יתואר, הגיעו לבואנוס איירס עם החלום והתקווה להיות חקלאים ועובדי אדמה אך בעיקר להיות אנשים חופשיים. תלאות ללא סוף ואי נעימויות- רק חיזקו את רוחם:

- הם היו צריכים בלי ברירה לחלל את השבת, היום הקדוש ליהודים, בשל ענייני ביורוקרטיה בעת ירידתם מהאונייה שהביאם לארץ החדשה.

- הם רכשו אדמות בפרובינציה של בואנוס איירס, שהיו שייכים למר רפאל הרננדס (Rafael Hernandez) דרך נציגו שבפריס. אך כשהגיעו לבואנוס איירס הם ראו עצמם נעשקים ומאוכזבים שכן בעל הקרקעות חזר בו וביטל את הסכם הרכישה.

ממשלת ארגנטינה החזירה להם את הכסף ששולמו קודם. בינתיים שהו במלון- המהגרים במשך 12 ימים, בודדים ובלי יכולת ראייה קדימה.

בני הקהילה היהודית שנמצאת בבואנוס איירס, התקשרו עם ד"ר פדרו פלסיוס (Dr. Pedro Palacios), בעל אדמות נרחבות בפרובינציה סנטה פה. כך חתמו על חוזה מכר של האדמות, והיו צריכים לשלם חמישה תשלומים שנתיים החל מ- 28/8/1889 .

פלסיוס הבטיח להם אדמות, בתים, מזון, כלי עבודה- וכל מה שהיו צריכים.

השופט של "לוס סונצ'אלס" ("Los Sunchales") אישר את ההסכם. מבואנוס איירס הפליגו בימים הראשונים של ספטמבר באוניית קיטור לרוסריו, ומשם ברכבת עד תחנת פלסיוס. עד לשם הגיעו, אך נשאר בלי אוכל ובלי בית.

מר שילמן ענה לעיתונאי כששאל: " איך גרתי בימים הראשונים? " והוא ענה: "רע מאוד, לא היו לנו בתים, המשפחות גרו באסם שבתחנת פלסיוס וכך חיו, כולם ביחד, בעומס רב, בלי רופא, בלי בית- מרקחת, בלי מחסן- בלי שום דבר."

"בצורת חיים קשה זו, אנשים רבים חלו, בעיקר ילדים- אפילו לא ידוע איזה מחלה זו היתה...."

" קרוב לשישים ילדים נפטרו, הם נקברו בארגזים ריקים שבהם הביאו אומים לרכבת" (יש האומרים שאפילו נקברו בחביות ריקות של נפט).

"כשעברה הרכבת, הנוסעים השליכו חתיכות ביסקויטים בשביל הילדים הרעבים. אחדים עבדו בתור עובדים בחוות אצל השכנים ואחרים עשו סבלות בעבודות בניית פסי הרכבת ואפילו כמה הלכו ברגל לערים."

ב- 23 באוקטובר 1889 ד"ר גיליארמו לונטל (Dr. Guillermo Loewenthal) , שהיה יהודי אוסטרי, מילא תפקידים עבור ממשלת ארגנטינה. למד על מחלות טרופיות ואקלימיות כדי שיהיה אפשר ליישב את האדמות.

כשחזר באחת מנסיעותיו מהצפון, עבר בתחנת פלסיוס. שם ראה קבוצת אנשים, כמעט ללא בגדים ולובשי סחבות חיכו לרכבת. שפתם יידיש, שהיה דומה לגרמנית- שפה שהוא דיבר והכיר- ובגלל זה התעניין בהם. מאוחר יותר ביקש את ההתערבות של ממשלת סנטה פה, כדי לחקור את עניינם. ד"ר חוסה גלוס (Dr. Jose Galvez) השליט בסנטה פה, שולח מברק לשר החוץ דון אסטניסלאו סווליוס (

Don Estanislao Zevallos), הוא שלח למנהל הכללי של משרד ההגירה, מר אנריקה סונסבלט (Sr. Enrique Sunsblat) כדי שיברר את העניין הזה.

גם ד"ר לוונטל, הרופא היהודי ראיין את ד"ר פדרו פלסיוס והשיג לשנות את החוזה למען המתישבים. בעל האדמות הבטיח למסור להם בתים ומזון עד הקציר העתידי ואפילו להסביר להם איך עובדים את האדמה ואיך להשתמש בכלים החקלאיים השונים.

הנציג היה ד"ר חוסה פלסיוס והאדמיניסטרטור היה מר דוד הורביץ- אלה הגיעו להסכמים שהביאו ליצירת היסודות של מוזסויל.

היהודים ששהו בתחנת הרכבת בפלסיוס, היו צריכים לעזוב אותה, וללכת כ- 18 ק"מ ברגל בדרך סבוכה, כמעט כ- 50 משפחות עשו זאת. כל משפחה קיבלה אחוזת שדה ואוהל. ראוי לציין שהקבוצה היתה מאורגנת מבחינה דתית וכללה בתוכה מנהיג רוחני, השוחט והרב מר אהרון הלוי גולדמן שהגיע עם ספרי תורה ועם כל "המורשת והתרבות היהודית".

המתישבים הפיאמונטים שהיו באדמות אלו של פלסיוס, עזרו להם ואפילו יצרו קשרים ידידותיים איתם. משפחת סקרפיה (Flia. Scarafia) למשל העבירה בעגלתה מפלסיוס למוזסויל את הנשים והילדים.

הם לא הכירו את האזור, וכשהמהגרים החדשים הגיעו משפחת קוגניליו (Flia. Cugnillo) נתנה להם עזרה ופתחה להם תלם עם המחרשה.

בסוף אוקטובר או התחלת נובמבר 1889, לאחר חג הסוכות, התיישבו באדמות מוזסויל והקימו את הקולוניה, לכן אין תאריך מדויק לראשיתה.

בהתחלת דצמבר, ד"ר פלסיוס הודיע רשמית על הקמת מרכז המושבה. היתה שמחה גדולה, עם לחם ומלח לפי המסורת היהודית. בהזדמנות זו ד"ר פלסיוס שאל אותם איך הם רוצים שיהיה שמה של המושבה החדשה. הרב גולדמן השיב: " קריית משה " (Villa Moisés) " משה הוציא את היהודים ממצרים והוביל אותם לארץ המובטחת. אנו לאחר יציאתנו מרוסיה של הצאר ולאחר הגיענו לארגנטינה החופשית, אנו מרגישים כמו אבותינו שיצאנו מעבדות לחירות והגענו למקום שיהיה "המולדת" שלנו (" nuestra patria "),לכן השם של "קריית משה " (Villa Moisés). הורביץ שידע צרפתית, תרגם את השם למוזסויל " Moisés Ville ".

ב-10 בינואר 1890 ד"ר פלסיוס הציג את תוואי מוזסויל בחלוקתה –אזור 103 ו104 של קולוניה פלסיוס- למשרד הטופוגרפי. המהגרים הקימו את בתיהם מצד אחד של הדרך ומאחורי הבתים השדות. ד"ר גישרמו לוונטל, חזר לפריס ושם נפגש עם הרב צדוק הכהן (Rabino Zadok –Kahn) ועם כ"יח (כל ישראל חברים) (Alliance Israelite Universelle) כי רצה להציג את הצעתו של קולוניזציה. כך הברון הירש שגם חיפש תשובות לבעיות של אחיו היהודים ברוסיה התעניין בנושא.

בסוף 1890, ד"ר לוונטל עם נציגיו חזרו לארגנטינה כדי לקנות אדמות מד"ר פלסיוס, אך להפתעתם, ד"ר פלסיוס העלה את מחיר הקרקעות- ולכן עסקת קניית האדמות לא יוצאת אל הפועל. בכל אופן, המתישבים קיבלו עזרה כספית, הם ארגנו לעצמם קואופרטיב שמטרתו תהיה לנהל את הכספים- שניקרא "קואופרטיב של עובדי האדמה במוזסויל", וכך הצליחו לשלם את התשלום הראשון כפי שנקבע עם ד"ר פלסיוס.

ב-24 באוגוסט, 1891, נוסד המפעל של הקולוניזציה של הברון הירש. האדמות במרכז מוזסויל ניקנו על ידי ד"ר גיליארמו לוונטל ב-28/12/1891, שנתיים מאוחר יותר מאז שנוסדה מוזסויל. יפה להדגיש את יצירתו של הברון הירש לא רק כנדבן אלא גם כמהפכן חברתי אשר דרש מהמתישבים להבין את חשיבות העבודה.

המפעל ההתיישבותי (קולוניזציה) קנה את האדמות של הקולוניה מוזסויל ואחרות מהסביבה, שחלקם קמו אף לפני מוזסויל כמו: וירחיניה, מוניגוטס הישן, פלסיוס ועוד. ההתיישבות התרחבה כמו כן לפרובינציות נוספות כמו סנטיאגו דל אסטרו, אנטרה ריוס, בואנוס איירס ולה פמפה.

ה- יקא (J.C.A) יצר אדמיניסטרציה אחת בכל קולוניה שהיתה תלויה בזו של בואנוס איירס שהיתה שלוחה של המרכז בפריס ולונדון. בסך פטרסבורג פתחו ועד מיוחד עם נציגים מטאורידס (Taurides), בסרביה, גרודנו וווליניה. בין 1892 עד ל-1895, הגיעו לעיירה תושבי העיר הגדולה גרודנו. ההתיישבות החקלאית כבר מנתה כ-90 משפחות, ביניהם אלה שהגיעו ראשונים מתחנת הרכבת בפלסיוס וכאלה שהגיעו מ-ווליניה. הם קיבלו מה- J.C.A, בתים, שוורים, סוסים, פרות למשק החלב, מחרשות, מגרפות, גרעינים ותמיכה כספית. המתישבים החדשים קיבלו בתים לאורך השבילים, במיוחד בקצה השדה, בדרך כלל 4 בתים לצורך ביטחון ותמיכה הדדית.

הקולוניה היתה מורכבת מיהודים לפי המקור שלהם (ברלין, ביאליסטוק וכ"ו) הי.ק.א. - J.C.A. לא תמכה במתיישבים רווקים, אלא במשפחות גדולות. אם אלה שקיבלו עזרה, לא היו עובדים או שזנחו את האדמה- היו לוקחים אותה מהם ולא היו מקבלים אחרת במקומה. בני המתישבים לא היו מקבלים חלקות אדמה, פרט לכמה מקרים בעשור של 1940.

עם קבוצת גרודנו, הגיע גם מר נח קוסיוביץ, שנבחר על ידי הי.ק.א. J.C.A. כדי להביא יותר מתיישבים.

במשך השנים: 1900, 1901, 1904, 1905 הגיעו מהגרים: פועלים, סוחרים ועוד.

בני המהגרים קיבלו את ההרגלים של המקומיים והפכו להיות מומחים בעבודות החקלאיות, ידעו להשתמש בכלים השונים של השדה. הם הפכו להיות מה שנהוג לקרוא "הגאוציוס היהודים" (los "gauchos judios")

בתקופה הראשונה במוזסויל, מעשיהם של "הגאוציוס" והאינדיאנים הילידים, גרמו לאיבוד החיים לפעמים למשפחות שלמות. כך זה היה עם משפחת וויסמן (Flia. Waisman) וגם עם האבא של

אלברטו גרשונוף (Alberto Guerchunof) שהיה מחבר הספר " הגאוצ'וס היהודים ", אלה קבורים בבית הקברות של מוזסויל.

לקבוצת היהודים והאיטלקים שקנו אדמות מד"ר פלסיוס, חברו להם אנשים מצפון סנטיאגו דל אסטרו, צ'אקו שעבדו בעבודות הקציר או היו סבלים.

ב- 1937 התחילו לבוא לעיירה הרבה יהודים שברחו מהנאצים- יהודים מגרמניה, הולנד, פולין ועוד.

המרחק בזמן, בין ההגעה של מהגרים אלו לבין המהגרים הראשונים, מסמן הבדלים אקונומיים עצומים ביניהם.

הי.ק.א. - J.C.A עזר למהגרים החדשים להתיישב בקולוניה. בדומה למהגרים הראשונים, לא היה להם קל, אך לחמו כדי לפתור בעיות, כדי לבנות מחדש את חייהם הסוציאליים וגם כדי ללמוד את השפה החדשה. הם חברו למתיישבים הותיקים כדי לעזור לאחרים שרצו לברוח מאירופה הבווערת והמאיימת. בעשור של 1940, הגיעו מהגרים יהודים וגם לא יהודים, בני פולין ובני ליטואניה שעשו עבודות כפירות.

ארגון והתארגנות

לפני שהארגונים המקומיים התערבו ותווכו, לחקלאים היהודים כבר היה להם את הסדר הסוציו-פוליטי פנימי בעת שעת דוחק וסכנה.

לאחר שהמהגרים היהודים קיבלו את האדמות, מר פנחס גלסברג החליט לרשום בעברית (החל משנת 1890) בתוך ספר של הנהלת חשבונות שהובא מרוסיה : לידות, חתונות, לוויות וצריכת בשר כשר. בספרדית נעשה מאזן של כלים ומכשירים וגם אזכור וסימון בהמות שמכרו. הספר הזה, הוכר על ידי הממשלה העליונה והראשית של הפרובינציה של סנטה פה, וכיום נמצא שמור בתור "הלואה" במוזאון ההסטורי העירוני

של ההתיישבות היהודית "הרב אהרון הלוי גולדמן".

מר גלסברג, ארגן מועצה עירונית ומאורגנת על ידי שכנים, שתפקידם היה להשגיח ולארגן חיל משמר לילי לא רק כדי לקבל הגנה מהאינדיאנים ומה-"גאוצ'וס" שהיו סכנה להם, אלא גם לשמור על האדמות הזרועות והבהמות. מועצה זו שנולדה יחד עם המושבה, התחלף עם הזמן על ידי התארגנות רשמית של המדינה.

מאז התיישבותם בקולוניה, היו מלאי שאפתנות ורדפו אחר כבוד תרבותי ואינטלקטואל, ותמיד העיקר היה החינוך של הנוער. בזמנים הראשונים של הקולוניה, מורה היה מסתובב במושבה ומלמד. מאוחר יותר החברה להתיישבות (J.C.A), יסד בתי ספר שאחר כך נתן לידיה של הממשלה ב- 1918. הראשון

היה בית ספר במוזסויל מרכז (1895) והשני היה בית ספר של הקולונייה Wavelberg (1896) , בית הספר הכפרי הראשון.

הנשמה היהודית של המתיישבים הביאה אותם לבניית בתי כנסת, בקונוס המרכזי של העיירה , בכל אחת מהשורות והקבוצות של הקולונייה. בעיירה בנו ארבע בתי כנסת.

השנים הראשונות היו קשות. נוסף לחוסר ידע, האקלים היה לא יציב והיה גורם לבצורת ויובש, שיטפונות והצפות. כל אלו היו מזיקים לקציר ולתבואה, לחיטה, לתירס ולפשתן. גם הארבה והברד הביאו לנזקים קשים. הבקר שגידלו, לא היה איכותי, ולכן היה חוסר בחלב שבקושי הספיק לצריכת המתיישבים. כל זה, השפיעו לרעה על האוכלוסייה, כי היו להם הרבה חובות.

מיגל כהן, נוסף להיותו המנהל של ה-יק א" J.C.A היה לו חזון , הוא הכניס את גידול צמח האספסת (אלפלפה, alfalfa) כדי לשפר את רווחיהם של המתיישבים. מסתבר שצמח זה הוא חסין יותר מפני פגעים שונים כמו הארבה, היה אפשר לקצור את הצמח 5-6 פעמים בשנה- וכך העלה את האפשרות להרוויח מגידול זה. הצמח הפך להיות מוצר ליצוא. כדי למכור את הצמח, נולדה חברת היצוא בשם " חברת הורוביץ" , וזאת היתה הסיבה להטייה של הרכבת "גנרל בלגרנו", שמסלולה היה מוירחיניה למוזסויל בשנת 1901 , ואיחד עם סנטה פה עד 1990.

האיכות של הבקר השתפר, בכך שהצליבו את הבקר "המקומי" ביחד עם " הבקר הגזעי "-לטובת ייצור החלב. מיגל כהן, גם תכנן וחשב על הקמת מפעל לייצור גבינות ושמנת שמאוחר יותר הופך למציאות.

כדי לשפר את הבנייה של העיירה, מר כהן, קידם נטיעת עצים שונים Paraísos y Eucaliptus, לאורך שבילי העיירה, דבר שהוסיף למתיישבים מקור עבודה נוסף.

למרות שהישגיו של מיגל כהן היו יוצאים מהכלל ומאוד מוצלחים, כהן היה דמות שנויה במחלוקת בשל קשיחותו הרבה שגרמה לרבים להתנגד לו.